

Türk Kültürü

TÜRK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
YIL 48 YENİ SERİ CİLT III SAYI 1

2010/1

Ankara <Bahar> 2010

TÜRKİYE'DE RUSYA VE RUS KÜLTÜRÜ İMAJİ: TARİHİ VE BUGÜNÜ*

Olena KOZAN
Gazi Üniversitesi

Özet: 2006 yılında Rusya Bilimler Akademisi tarafından yürütülen 'Dünya Tarihinde Rus Kültürü' programı çerçevesinde yapılan araştırmalara dayanarak hazırlanan makaleler, 'Türkiye'de Rusya ve Rus Kültürünün İmajı: Tarihi ve Bugünü' adı altında Rusya Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsü tarafından 2007 yılında yayımlanmıştır. Yayında alanlarında tanınmış akademisyenler olan İ.V. Zaytsev '15-20.yy. Türklerin Rusları Nasıl İsimlendirdiklerine Dair', V.I. Şeremet '18. ve 19.yy. Türklerin ve Rusların Karşılıklı İmajları', S.N. Uturgauri 'İstanbul'da Beyaz Ruslar', N.Y. Uşenko 'Türkiye'nin Kamuoyunda Rusya'nın İmajının Oluşmasında Rusya (SSCB) ile Ekonomik İşbirliğinin Rolü' adlı makaleler ve Rus Türk Araştırma Merkezi (RUTAM) tarafından gerçekleştirilen 'Rusları Nasıl Görüyorsunuz?' konusundaki kamuyol araştırmasının sonuçları yer almaktadır.

Araştırmalar Rusya Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsünde çalışan akademisyenler tarafından yeni açılan arşiv belgelerine dayanarak yapılmıştır. İ.V.Zaytsev ve V.İ.Şeremet'in makaleleri Rusya ve Türkiye'deki karşılıklı imajların oluşumunu ve zamanla nasıl değiştiğini anlatmaktadır. Rus araştırmacılarına göre iki ülkenin karşılıklı tarafsız imajı, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki anlaşmazlıklardan faydalanan Avrupalı diplomatlar tarafından menfaatleri doğrultusunda sıkça yönlendirilmiştir. V.İ.Şeremet'in makalesindeki Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki ilişkilerin bazı Sovyet kaynaklarının yazdığı gibi 'etnik ve din faktörleri' tarafından değil, iki ülkenin siyasi amaçlarına belirlendiğine dair yorumlar 'objektif tarih' ilkesi açısından önem taşımaktadır. S.N.Uturgauri ve N.Y.Uşenko'nun makaleleri 20.yüzyılın tarihinin son zamanına kadar bilinmeyen sayılarına ışık tutmaktadır. Türkiye'de Rusya ve Rus Kültürünün İmajı: Tarih ve Bugün' adı altında toplanmış makaleler Rus-Türk ilişkilerinin tarihine yeni bir retrospektif bakış sağlayarak iki ülke arasında var olan önyargıların kırılması ve karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk-Rus İlişkileri, Osmanlı-Rus İlişkileri, Türk-Sovyet İlişkileri, Beyaz Ruslar, Türkiye'de Rusya İmajı

The Image of Russia and Russian Culture in Turkey: History and Modernity

Abstract: The articles prepared in the framework of 'Russian Culture in World History' program under the auspices of the Russian Academy of Sciences in 2006 were published under the title 'The Image of Russia and Russian Culture in Turkey: History and Modernity' by the Institute of Oriental Studies of the Russian Academy of Sciences in 2007. The book comprises a collection of articles written by the renowned academicians in their fields: I.V.Zaytsev contributes to the book with his article 'On How the Turkes called the Russians in XV-XX Centuries'; V.I.Sheremet, with 'Mutual Perceptions of Turkes and Russians in XVIII-XIX Centuries'; S.N.Uturgauri, with 'White Russians on the Bosphorus'; N.Y.Ulchenko, with 'The Role of Economic Cooperation, with Russia (USSR) in Shaping of Russia's Image in Turkey's Public Opinion'. In addition, the book includes the results of a questionnaire titled 'How Do You Imagine Russians?' conducted by the Russian Turkish Research Centre (RUTAM).

* Bu makale, Rusya Bilimler Akademisi Doğu Bilimler Enstitüsü tarafından 2007 yılında yayımlanan 'Образ России и Русской культуры в Турции: История и Современность' pod red. İ.V. Zaytseva, Institut Vostokovedeniya RAN, 2007 kitabının tanıtımıdır.

The researches were conducted by the academicians from the Institute of Oriental Studies of the Russian Academy of Sciences on the basis of the archive documents recently opened. The articles by I.V.Zaytsev and V.I.Sheremet recount the mutual image formation and how it changed through time in Russia and Turkey. According to the Russian researchers, mutually neutral images of the two neighbour countries were often steered by the European diplomats who took the advantage of the conflicts between the Ottoman Empire and Russia. The comments by V.I.Sheremet carry importance in terms of 'the unbiased history principle' as they state that the relations between the Ottoman Empire and Russia were determined not by the ethnic and religious factors, as was written in the Soviet sources, but by the political goals of the two countries. The articles of S.N.Uturguari and N.Y.Ulchenko shed light on some unknown periods of the history of the 20th Century. The articles give a new retrospective view of the Russian – Turkish relations, which is of great importance in removing prejudices and stereotypes as well as in the development of mutual relations.

Key Words: *Turkish-Russian Relations, Ottoman-Russian Relations, Turkish-Soviet Relations, White Russians, Russian Image in Turkey.*

Giriş

İ. V. Zaytsev '15–20. yy. Türklerin Rusları Nasıl İsimlendirdiklerine Dair' isimli makalede Türklerin kuzey komşusu ile ilgili izlenimlerini tarihi perspektif içinde incelemektedir. Kullanılmış kaynaklar arasında Rus Türkolog V.A.Gordlevskiy ve Doğu Bilimci A.E.Krımiski'yin eserleri, 'klasik kaynakça' niteliğindedir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında Rus Büyükelçisi olan büyük Rus komutanı M. İ. Kutuzov ve II. Ekaterina'nın özel arşivleri ile Türklere esir düşen Rus askerlerin anıları Rus Türk ilişkilerine farklı bir bakış açısı kazandırmıştır.

Zaytsev, Moskova ile İstanbul arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulduğu 1492 yılından itibaren Ruslara karşı 'Moskof' ('Moskov'), 'Rus'('Urus') ve 'Kazak' gibi farklı adların kullanıldığını ve bu adların kullanım dönemi ile iç anlamı arasında farklılık olduğunu dile getirmektedir. Yazar, bugünkü Rusya'nın bulunduğu topraklarda yaşayan insanlara Türkler tarafından konulan ilk ismin 'Moskof' olduğunu, Moskov çarlarına ise 'Moskof begi', 'Moskof kralı' ya da 'Moskoflular kralı' denildiğini belirtmektedir. Makaleye göre Osmanlılarda 'çar' unvanının uzun süre kullanılmadığı, zaman içinde Çar IV. İvan'a yazılmış resmi evraklarda 'Sarı İvan Moskof kralı' gibi ilginç bir ifadenin kullanıldığı ve bu ifadenin ortaya çıkışının 'çar' kelimesinin yanlış anlaşılması ve yazılışından kaynaklandığına dair bilgiler dikkat çekicidir.

'Rus' teriminin ortaya çıkması ve kullanışı da dikkat çekmektedir. Yazar Sarayevo'daki eski Kraliyet Müzesinin arşivlerine dayanarak 'Rus' kelimesinin 'Rus begi' şeklinde başta Leh Kralı için kullanıldığını yorumlamaktadır. Araştırmacıya göre 16. yüzyıldan itibaren 'Rus-i menhus' ve 'Harb-i Rus' gibi terimlerin ortaya çıkması Kazakların tarih sahnesine çıkmasına bağlanabilir. 1574 yılında Osmanlı kaynakları Kazakların Akkerman'ı kuşatması ile ilgili 'Rus kazakları' ya da 'Rus kâfirleri' terimlerini kullanmaktadır. Yazar, 1559–1560 yıllar arasında Moskova çarının Kazaklarla anlaşma yapmasından sonra 'Rus' ile 'Moskof' arasındaki farkın kaybolduğunu dile getirmektedir. Zaytsev bu terimlerin karışımının, 'Moskoflar'a karşı hakaret amacıyla kullanıldığını ileri sürerek 'Rus'

yani 'Kazak' teriminin Codex Cumanicus'ta kullanıldığını ve 'hırsız', 'haydut' anlamına geldiğini belirtmektedir. Çarın Kazaklarla anlaşma yapmaktan vazgeçmesinden sonra 'Rus' kelimesinin yeniden sadece Kazaklara karşı kullanıldığını görüyoruz.

Yazar, Türklere esir düşen Rus askerlerinin anılarına dayanarak 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Ruslara karşı kullanılan ismin 'Moskof' olduğunu belirtmektedir. Araştırmacı Türkler tarafından Müslüman olmayan milletlere karşı 'küffar', 'gâvur', 'melain', 'Rus- menhus' gibi tarafsız olmayan terimlerin de kullanıldığını fakat bu kelimelerin yanında Ruslara karşı iyi davranışların da olduğunu yazmakta ve esir Rus askerlerinin anılarındaki örneklerle bunu kanıtlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında Rus Büyükelçisi olan büyük Rus komutanı M. İ. Kutuzov'un Fransızların geri çekilişini anlatan mektuplarından birinde geçen 'Türkler için sık sık ağlıyordum; fakat Fransızlar için bir tek gözyaşı bile dökmedim' sözleri de dikkat çekicidir.

'18. ve 19. yy. Türklerin ve Rusların Karşılıklı İmajları' isimli makalede V. İ. Şeremet, İstanbul'daki Rus Büyükelçiliğinin arşivleri, Filistin'deki Kutsal Topraklara giden Rus hacılarının yazıları ve ünlü Doğu Bilimci O. İ. Senkovskiy'in eserlerine dayanarak iki milletin karşılıklı imajlarını incelemektedir.

Yazar, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki ilişkilerin uzun süre etnik ya da dini farklılıklardan değil, siyasi faktörler tarafından belirlendiğini, Avrupalı devletlerin ise iki imparatorluk arasında anlaşmazlıklar çıkması için diplomatik oyunlar oynadıklarını dile getirmektedir.

Makaleden Ruslar ile Türkler arasındaki dolaysız temasların 1475 yılında Kırım'ın Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyetinin altına girmesinden sonra başladığını, bu tarihten sonra ise Türkler ve Türk gelenekleri ile ilgili bilgilerin hacılar değil, tüccarlar ve sınırdaki askerler tarafından sağlandığını öğreniyoruz. Araştırmacı, Büyük Petro öncesi Rusya'da güney komşusunun imajının iki boyutta var olduğunu belirtmektedir. Bir taraftan 13.-14.yy. Moğol istilası, 15.-16.yy.da ise Kırım Tatarlarının Rusya'nın güney topraklarına ilerleme isteği gibi tarihi olaylar ve Rus toplumunun dinsel anlayışı Rusların Türkleri; yabancı, kötü niyetli ve 'kâfir' olarak görmelerine yol açmıştı. Diğer yandan Kiev Rusya'sı döneminden beri yapılan Rus-Türk evlilikleri, insanların doğal olarak iki dilli olmalarını ve Türk dilinin günlük hayatta kullanılmasını sağlamıştır. Ayrıca, ünlü seyyar Afanasiy Nikitin'in 'Üç Deniz Ötesi Yolculuğu'nda yüzlerce Türk kelimesini kullanması, 'İskitlerin Tarihi'nin yazarı Andrey Lızlov'un Arap harfleriyle yazılan Türk metinlerini okuyabilmesine dair bilgiler dikkat çekicidir.

Şeremet; Türkler için Slav dünyasının kapalı olmadığını fakat Osmanlı toplumunun içe dönük olması ve dünyayı dar-ul-islam ile dar-ul-harb olarak ikiye ayırması nedeniyle bunun kuzey komşusu ile ilgili tarafsız bilgilerin toplanmasında engel oluşturduğunu belirtmektedir.

Araştırmacı, Rus tüccarları ve diplomatlarının Osmanlı topraklarına Türklerin Rusya'yı ziyaretlerine göre daha sık geldiklerini ve Rusya'da Türk dilinin bilinmesinin çok daha yüksek düzeyde olduğunu dile getirmektedir.

Osmanlıların, Moskova ile ilgili ilk bilgilerin 9.-10. yy.'da o toprakları ziyaret eden Arap seyyahlarının eserlerinden ve Bizans kaynaklarından öğrenildiği belirtilmektedir. Yazar, Kırım'ın Devlet-i Aliye'nin hâkimiyetinin altına girmesinden sonra binlerce Rus esirlerinin köle pazarlarında satıldığını ve bundan sonra ağır tarımsal ya da sulama işlerinde kullanıldıklarını anlatmaktadır. Rus esirlerinin sayısı ve 16.-17. yy.'da Osmanlı kürekçi filosunda Rus kölelerinin çoğunlukta olması yazara göre Rusların 'inatçı asker ve güçlü köle' olarak imajının oluşturulmasında etkili olmuştur. Şeremet, Osmanlılarda bu imajın dışında herhangi bir araştırmanın yapılmadığını, Rusların yaşadıkları toprakların tasvirini ancak 17. yüzyılının ortalarında Evliya Çelebi'nin yazdığını belirtmektedir.

Yazar, Büyük Petro zamanında Rusya'da Doğu Bilimleri ve Türkoloji'nin temellerinin atıldığı, Fransızca'dan Kur'an çevirisinin yapıldığı, Osmanlı İmparatorluğunun haritaları ve atlaslarının yayınlandığı, tercümanların eğitiminin başlandığını anlatmaktadır. Şeremet, bu bilimsel çalışmaların yanı sıra; 18. yüzyılda Avrupa dillerinden yapılan çevirilerle 'nargile çeken ve haremde rahat yaşam süren Türk' imajının oluşturulduğunu söylemektedir.

Osmanlı İmparatorluğunda Rusya ile ilgili sistematik bilgilerin, Büyük Petro'nun reformlarının incelendiği III. Ahmet döneminde derlenmeye başlandığını öğreniyoruz. Yazar Türk Büyükelçileri ve Ruslara esir düşen Türkler tarafından yazılan raporların ve anıların önemli bilgi sağladığını fakat genel olarak Rusya ve Rus toplumu ile ilgili bilgilerin eksik olduğunu, Rusya ile ilgili kitapların yazılmadığı gibi çevirilerin de bulunmadığını vurgulamaktadır. Araştırmacı, Türk aydınlarının Rusya'yı askeri ve siyasi rakip olarak görürken; Rus aydınlarının Şarkı anlamak inancının gereği Türkoloji'nin kurulmasında etkili olduğunu ileri sürmektedir.

II. Abdülhamid dönemi kötü, kaba ve bilgisiz Rus imajını oluştururken Rus seyahatinden dönen ve Rusya'da gördükleri misafirperverliğe hayran kalan Türklerin anıları tarafsız bilgilerin kaynağı haline gelmiştir. Yazarın, Rus İstihbarat arşivinden elde ettiği Osmanlı İmparatorluğu Rusya Büyükelçisi Niyazi Fahrettin Beye ait Birinci Dünya Savaşı arifesinde yazılan mektupta yer alan 'Rusya ile savaş? Kimin için? Birbirimizi anlamaya daha yeni başladık...' sözleri dikkat çekmektedir.

S. N. Uturgauri'nin 'İstanbul'da Beyaz Ruslar' başlıklı makalesi 1917-1922 yıllarında çar rejimini destekleyen 'Beyaz Ordu' ile Bolşeviklerin kurduğu 'Kızıl Ordu' arasındaki Sivil Savaş zamanında Rusya'dan göç etmek zorunda kalan 'Beyaz Ruslar'ın tarihindeki beyaz sayfayı doldurmaya amaçlamaktadır. Uturgauri, Sovyet Rusya'da çok bilinmeyen tarihi olayları hatırlatarak Rus göçmenlerinin uzun

yollarında ilk durağı olan Türkiye'deki hayatlarını ve Türk kültüründeki bıraktıkları izleri anlatmaktadır.

Türkiye'deki Beyaz Rusların 'öyküsü' General A. İ. Denikin'in Beyaz Ordusunun Odessa'dan ayrıldığı ve İstanbul'un göçmenlerin ilk dalgasını kabul ettiği 1918 yılında başlamıştır. Göçmenlerin ikinci dalgası 1919, en büyük üçüncü dalga ise N. P. Vrangel'in kumandanlığındaki ordunun Kırım'dan ayrıldığı 1920 yılında gerçekleştirilmiştir. Yazar Rus ordusunun Gelibolu yarımadasında, sivil şahısların ise İstanbul'un içinde yerleştirildiğini bildirmektedir. Uturgauri Türkiye'ye gelen Beyaz Rusların toplam sayısı bilinmemekle birlikte yaklaşık 200.000 Rus göçmenin İstanbul üzerinden geçtiğini ileri sürmektedir. 1921 yılında göçmenlerin Türkiye'den ayrılmaya başladığı ve 1929 yılında İstanbul'da yaklaşık 2.500 Rus göçmenin kaldığı anlatılmaktadır. Yazar 1920'li yılların sonunda İstanbul'da kalan Rus göçmenlerinin durumunun diğer ülkelerdekilere göre daha iyi olduğunu vurgulamaktadır.

Araştırmacı İstanbul'un Paris, Prag ya da Berlin gibi Rus diasporasının merkezi olmamasına rağmen birçok Rus aydınının kaderlerini Türkiye ile bağladıklarını ve Türk kültüründe iz bıraktıklarını dile getirmektedir. Uturgauri İstanbul'a gelenlerin çoğunun çok iyi eğitim almış aydın kesim, sanatçı ve çar ailesinin yakın çevresinden gelenler olduğunu ve birçok göçmenin ümitlerinin en kısa zamanda Rusya'ya geri dönmek olduğunu vurgulamaktadır.

Yazar o dönemde yaşayan ve göç etmek zorunda kalan Rusların anlamlarına dayanarak, İstanbul'a yerleşen Beyaz Ruslar'ın günlük ve kültür hayatını anlatmaktadır. Araştırmacı, Rusların İstanbul'da Beyoğlu'nda yerleşmeleriyle birlikte Rus lokantaları ve kültür barlarının açıldığını, yerliler arasında bazı lokantaların çok popüler olduğunu ve rivayete göre 'Rejans' restoranının Atatürk tarafından çok sevildiğini yazmaktadır. Uturgauri, her şeyin Rus geleneklerine göre yapıldığı, kahvaltıda çavdar ekmeği, rafadan yumurta, tereyağı, İsviçre peyniriyle çayın sunulduğu 'Petrograd' kafesini de anlatmaktadır. Petrograd kafesinin 24 saat açık olduğu için ün kazandığını ve eve geç gelen İstanbulluların 'Burayı Petrograd mı zanettin?' sözleriyle karşılaştığına dair ilginç bilgiler sunmaktadır. Petrograd kafesinin ayrılmaz misafirlerinin Ahmed Hamdi Tanpınar, Sait Faik gibi kişiler olduğuna dair bilgiler de dikkat çekicidir.

Yazar, İstanbul'daki Ruslar tarafından açılan ve göç etmek zorunda kalan sanatçıların sahneye çıktıkları kültür merkezleri ve gece kulüplerine dair bilgiler vermektedir. Rus göçmenleri için bu mekânların büyük önem taşıdığını, ünlü sanatçı Aleksandr Vertinsky'nin sahneye çıktığı 'Rose Noire' gazinosuyla yazar Arkadiy Averçenko'nun açtığı mizah tiyatrosunun en popüler yerler olduğu vurgulanmaktadır. Uturgauri, Aleksandr Vertinsky'nin Türkiye'de ünlü bir sanatçı olduğunu, Sultan tarafından Yıldız Köşk'üne davet edildiğini ve şarkılar söyledikten

sonra kendisine hediye olarak sultanın içtiği özel sigaraların kutusunun verildiğini yazmaktadır.

Araştırmacı, Beyaz Ruslar sayesinde klasik müziğin İstanbul'un kültür hayatının içinde önemli bir yer aldığı dile getirmektedir. İstanbul Radyosunun ilk piyano çalan bayan sanatçısı Valentina Taskina ve İstanbul'da müzik okulunu açan Mariya Obolenskaya'nın yaşam öyküsü anlatılmaktadır.

Yazar Türk seyircilerinin Rus balesine hayran kaldıklarını ve Türk balesinin kurulmasında önemli bir rol oynayan Lidiya Arzumanova (Leyla Arzuman) hakkında da bilgi vermektedir. Uturgauri 1922 yılında kurulan 'Rus Ressamların Birliği'nin faaliyetlerini, İstanbul'u tablolarına taşıyan ve o zor dönemleri kaleme alan Rus ressamlarının hayat öykülerini anlatmaktadır. Ayrıca, ressam Nikolay Konstantinoviç Petrov'un hayatı ele alınmaktadır. Petrov'un katıldığı Beyaz Ordu ile birlikte 1920'de Rusya'dan ayrıldığını ve Türkiye'ye gelip burada kaldığını öğreniyoruz. Uturgauri, Petrov'un tiyatro ressamı olarak ün kazandığını, Muhsin Ertuğrul tarafından Rus klasiklerin ilk defa sahnelendiği tiyatro dekorasyon çalışmaları için davet edildiğini anlatmaktadır. Bunun yanında Petrov'un Ankara'daki Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu için dekorasyon çalışmalarını yaptığı ve kostümleri hazırladığı bildirilmektedir.

Yazar, İstanbul'dan geçen Rus ressamlarının tablolarında çok farklı 'İstanbul'ları bulabildiğimizi vurgulamaktadır. Bazı ressamlar Yunan ve Roma döneminden kalan heykelleri, Aya Sofya'yı, Dolmabahçe Sarayını, diğerleri Galata Köprüsü ve Kız Kulesini, ötekiler ise şehir hayatından sahneleri tablolarında ölümsüzleştirmiş, yaşadıkları İstanbul'u gelecek nesiller için yaşatmışlardır.

Uturgauri'nin makalesi bugünlerde de hala az bilinen Rus göçmenlerin trajedisini hatırlatıp Beyaz Rusların Türk kültüründeki bıraktıkları izlere ışık tutmaktadır.

N.Y. Ulçenko 'Türkiye Kamuoyunda Rusya İmajının Oluşmasında Rusya (SSCB) ile Ekonomik İşbirliğinin Rolü' adlı makalesinde 20. yüzyılın Rus -Türk ekonomik ilişkilerinin örneği üzerinde ekonomik yardımın siyasi ilişkilerin güçlendirilmesinde ve geliştirilmesinde etkinliğinin incelenmesini amaçlanmaktadır. Yazar, ilişkilerin geliştirilmesine ya da dondurulmasına yol açan iki taraflı faktörlere ve Türk toplumunda oluşan Sovyet Rusya imajına ışık tutmaktadır.

Çıkış noktası olarak, Sovyet Rusya ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilk temasların tarihleri ele alınmaktadır. Ulçenko'ya göre Türkiye'nin doğu sınırları ile ilgili anlaşmanın 1921 yılında Mart ayında Londra'da değil, Moskova'da imzalanmış olması Türkiye'nin Sovyet Rusya ile iyi komşuluk ilişkilerinin kurulmasını istediğini göstermektedir. Sovyet Rusya'ya gelince yeni hükümet Sovyet sınırlarına yakın olan ve İngiliz emperyalizmine alet olmayacak milli devletlerin kurulmasını teşvik etmekteydi. Yazar, anlaşma imzalandıktan sonra

Rusya'nın Türkiye'ye silah yardımıyla bulunduğunu ve vaat edilmiş 10 milyon ruble tutarında altının 5 milyon rublesinin gönderdiğini anlatmaktadır. Araştırmacı, 1921 yılının Aralık ayında Rus komutanı M. V. Frunze'nin Ankara'ya resmi ziyarette bulunduğu, Rusya TBMM temsilciliğinin arşivlerine dayanarak Türk toplumunun Rusya'ya sıcak baktığını ve siyasetçiler arasında Rusya yanlısı olmanın moda olduğunu dile getirmektedir. Yazar bu dönemde 1940'lı yıllara kadar süren ilişkilerin temellerinin atıldığını belirtmektedir. Ayrıca, Sovyet Rusya ekonomik yardımda bulunurken Türkiye'nin siyasi yakınlığını garanti altına almaktadır.

1930'lu yıllarda Türkiye'de ekonomik politikanın yönünün değiştiği, liberal modelin yerine devletçiliğin geldiği anlatılmaktadır. Yazara göre, ekonomik modelin değiştirilmesindeki önemli faktörlerden biri, dünyadaki ekonomik kriz ortamında SSCB'nin sanayileşmede gösterdiği başarılarıdır. Ulçenko 1930'lu yıllarda iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin zirveye ulaştığını vurgulamaktadır. Bunun yanında Türkiye'nin ekonomik ilişkiler sisteminde SSCB'nin yerinin ilk sıralarda olmadığını Türkiye'nin, SSCB'nin kurduğu sistemle değil, ekonomik tecrübesiyle ilgilendiğini dile getirmektedir.

II. Dünya Savaşı ve sonraki yıllarda iki ülke arasındaki gerginliğin artması 1950'li yıllara kadar ilişkilerin dondurulmasına yol açan faktörlerdir. Ulçenko, 1950'li yıllarda 'NATO'nun güney üssü' olan ve Rusya'nın sınır komşusu Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesinin SSCB için büyük önem taşıdığını belirtmektedir. Yazar, SSCB tarafından ekonomik destek programının devam ettiği gerçeğini dile getirerek Türkiye ile Rusya arasında imzalanan anlaşmalar hakkında bilgi vermektedir.

Araştırmacı, 1970'li yıllarda dünyayı saran petrol krizi ve Türkiye tarafından yeni bir ekonomik stratejinin uygulanmasıyla SSCB ile ilişkilerin eski ilkeler üzerinden yürütülmesinin mümkün olmadığını gösterdiğini dile getirmektedir. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin yeni temeli doğal gaz olmuştur. Anlaşmaya göre Türkiye Sovyet doğal gazı almakta, bunun karşılığında ise SSCB'nin doğal gazın satışından aldığı gelir Türkiye'de üretilen malların alımına harcanmaktadır.

Ulçenko, SSCB'nin ekonomik masraflarının ne kadar etkin olduğuna dair sorunun cevabının açık olduğunu vurgulayarak iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde ve dinamiğinin devam ettirilmesinde tecrübe kazanıldığını dile getirmektedir.

Kıtapta son olarak yer alan Rus-Türk Araştırma Merkezi (RUTAM) tarafından yapılan ankete dayalı 'Rusları Nasıl Görüyorsunuz?' konulu sosyolojik araştırmanın amacı Türk toplumundaki Rusya ve Rus toplumunun imajını belirlemektir. Araştırma 16 Ağustos -18 Kasım 2004 yılında, açık soru-cevap şeklinde İstanbul, Adana, Antalya, Ankara, İzmir, Trabzon ve Samsun illerinde yapılmıştır. Araştırmada 'Rusya Federasyonu ve Türkiye ne kadar yakın?', 'Size en yakın gelen ülkenin lideri?', 'Ruslar ve Türklerin benzer toplumları oluşturduğuna katılıyor

musunuz?', 'Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkileri geliştirmek gerektiğine katılıyor musunuz?' gibi sorular yer almaktadır.

Araştırmanın sonuçları dikkat çekicidir. Buna göre katılımcıların %58.5'i Rusya ve Türkiye birbirine yakın olmadığını düşünmekte, oyların %45.9'u Rusya'nın SSCB'nin devamı olduğuna inanmakta, araştırmaya katılanların %56.5'i Türk ve Rus toplumlarının benzer olmadığını söylemektedir. En yakın lider ile ilgili sorunun cevapları ise ilgi çekicidir. Rusya lideri (2004) Vladimir Putin Almanya ve ABD liderlerinden sonra üçüncü yerde ve oyların %9.3'ünü almıştır. Orta yaşlı insanların %12.2'si Putin'i en yakın lider olarak görürken gençlerin ancak %7.8'i Rusya'nın liderini kendilerine yakın görebilmektedir. Türkiye'nin siyasi ilişkilerindeki öncelik konusunda katılımcıların %61.8'i Avrupa Birliği cevabını verirken oyların %10.3'ü Rusya Federasyonu belirtmektedir. Katılımcıların %57.8'i Rusya ile ilişkileri geliştirmek gerektiğine inanmaktadır.

Kitapta toplanan makaleler bugüne kadar bilinmeyen, ya da az bilinen kaynaklara dayanarak tarih boyunca Rus - Türk ilişkilerine farklı bir bakış açısını kazandırmaktadır. Bu yeni retrospektif bakış kalıplaşmış önyargıların yenilmesi ve karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- 'Kakimi vı sebe predstavlayete russkih?', (2007). *Obraz Rossii i Russkoy Kulturi v Turtsii:İstoriya i Sovremennost*, 2007: 69-79.
- ŞEREMET, V.İ., (2007). 'Vzaimniye predstavleniya russkih i turok (XVIII-XIX veka)', *Obraz Rossii i Russkoy Kulturi v Turtsii:İstoriya i Sovremennost*, 2007: 17-32.
- ULÇENKO, N.Yu., (2007). 'Rol ekonomiçeskogo sotrudniçestva s Rossiyey (SSSR) v formirovanii imidja nasey strani v obsestvennom mnenii Turtsii', *Obraz Rossii i Russkoy Kulturi v Turtsii:İstoriya i Sovremennost*, 2007: 56-68.
- UTURGUARÍ, S.N., (2007). 'Behye russkiye' na Bosfore', *Obraz Rossii i Russkoy Kulturi v Turtsii:İstoriya i Sovremennost*, 2007: 33-55.
- ZAYTSEV, İ.V., (2007). 'O tom kak, v XV-XX vekah turki nazivali russkih', *Obraz Rossii i Russkoy Kulturi v Turtsii:İstoriya i Sovremennost*, 2007: 5-16.
- ZAYTSEV, İ.V., (2007). *Obraz Rossii i Russkoy Kulturi v Turtsii:İstoriya i Sovremennost*, Moskova: İnstitut Vostokovedeniya RAN.